

УДК 336.22

Транченко О.М. к.е.н., доц.
Національний університет
садівництва, м. Умань

ПРИОРІТЕТНІ ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

У статті проаналізовано фактори що мають вплив на формування фінансового потенціалу регіону. Обґрунтовано, що на формування фінансового потенціалу регіону впливає складна сукупність факторів, що перебувають у взаємозв'язку та взаємозалежності. При визначенні фінансового потенціалу необхідно є оцінка впливу кожного з факторів, лише в цьому випадку показник фінансового потенціалу буде адекватно відобразити сформовану економічну ситуацію в регіоні.

Постановка проблеми. Фінансовий потенціал формується на основі інтеграції взаємозалежних і взаємопов'язаних елементів та може кількісно і якісно змінювати свої характеристики під дією різноманітних факторів. Для визначення впливу окремих факторів на формування фінансового потенціалу регіону було проведено їх розширену (багатокритеріальну) класифікацію. У сучасній вітчизняній науковій літературі немає цілісного уявлення про систему факторів, що впливають на обсяги фінансових потенціалів регіонів. На наш погляд, це пов'язано з некомплексним дослідженням основних складових фінансового потенціалу і відсутністю постановки проблеми їхньої взаємодії. Проблематика фінансового забезпечення та потенціалу розвитку регіонів є сферою наукових досліджень багатьох вчених. Так, В.Л. Андрущенко, О.Д. Василик, З.С. Варналій, Н.М. Внукова, Ю.О. Гвоздович [1], А.І. Даниленко, О.П. Кириленко, М.І. Крупка, І.О. Луїна, Ц.Г. Огонь, Г.В. Кучер [2], С.В. Онишко, Ю.В. Пасічник, О.П. Чернявський, С.І. Юрій, О.В. Хістєва [3] у своїх працях розглядають питання становлення державних і місцевих фінансів, а також особливості формування міжбюджетних відносин. **Невирішена раніше частина загальної проблеми.** Відзначаючи взгомі результати наукових розробок цих авторів, слід зазначити, що низка теоретико-методологічних і методичних питань щодо формування та оцінки фінансового потенціалу регіону потребує подальшого вивчення. Тому **метою** дослідження є обґрунтування факторів формування фінансового потенціалу регіону.

Виклад основного матеріалу. Ґрунтовне дослідження проблеми класифікації факторів фінансового потенціалу передбачає передусім звернення до їх загальної класифікації. Згідно з Шовкун І. А. [4], за ступенем впливу на результат фактори поділяються на основні та другорядні; стосовно об'єкта дослідження – на внутрішні та зовнішні; за залежністю від об'єкта дослідження

– на об'єктивні, суб'єктивні та змішані; за ступенем поширеності – на загальні, приватні та специфічні; за часом дії – на постійні та змінні; за характером дії – на екстенсивні та інтенсивні; за своїм складом – на прості та складні; за можливістю виміру їх впливу – на вимірювані та невимірювані.

Розглянута класифікація факторів є досить повною, вона включає достатній обсяг критеріїв, але, на наш погляд, для якісного дослідження факторів, що впливають на формування фінансового потенціалу регіону, загальної класифікації недостатньо. По-перше, із розглянутої класифікації факторів пропонується виділити найважливіші критерії, тобто такі, що дозволяють найповнішим чином враховувати всі існуючі мотиви та чинники формування фінансового потенціалу регіону. Такими критеріями, на наш погляд, мають бути: відношення до об'єкта дослідження, час дії або ступінь змінності, залежність від об'єкта дослідження або об'єктивність.

По-друге, фактори впливу на фінансовий потенціал слід додатково класифікувати за характером впливу (позитивні та негативні), за масштабом дії (загальнонаціональні та регіональні) та за складом або економічним змістом (економічні та соціальні). Врахувавши дані зауваження, автором розроблено класифікацію факторів впливу на формування фінансового потенціалу регіону, яку представлено на рис. 1. В залежності від економічного змісту факторів, що мають вплив на формування фінансового потенціалу регіону, пропонується наступна їх класифікація [2]:

економічні фактори: обсяги і темпи зростання валового регіонального продукту, структура виробничих витрат (матеріальних, на оплату праці тощо), рентабельність виробництва, податкове навантаження, сальдо платіжного балансу, інвестиційна активність;

соціальні фактори: рівень розвитку невикробничої сфери і динаміка джерел її утримання, зайнятість і оцінка рівня безробіття, динаміка номінальних і реальних доходів населення і структури його витрат, показники соціальної підтримки населення.

Фактори соціально-економічного розвитку є найбільш важливими показниками життєзабезпечення населення, прогностичні показники яких мають бути досягнуті за той або інший проміжок часу. По суті, вони виступають як планові орієнтири і можуть бути використані і як системоутворюючі фактори фінансового потенціалу, і як інструменти управління регіональним господарством. В залежності від масштабу дії можна виділити дві групи факторів і умов, що визначають фінансовий потенціал регіону [1]:

загальнонаціональні фактори, що включають економічну модель реформування країни, інституційні і суспільно-політичні фактори й умови загальнонаціонального масштабу, розвиток законодавчої бази, конкурентоспроможність держави на міжнародному ринку капіталів тощо;

регіональні фактори: соціальні, економічні, суспільно-політичні, екологічні, правові фактори, що діють у межах певного регіону.

Однією з основних тенденцій розвитку сучасної світової економіки є безперервний процес „вбудовування” окремих регіонів окремих країн у світову економічну систему – без цього розвиток національної економіки істотно

ускладнюється. На сьогоднішній день, таке завдання стоїть перед усіма регіонами України, і кожен регіон вирішує його в залежності від розміру свого економічного потенціалу. При цьому велику роль грають зовнішні фактори – місце країни у світовій економіці, державна регіональна політика і податкова система, економічна і політична стабільність.

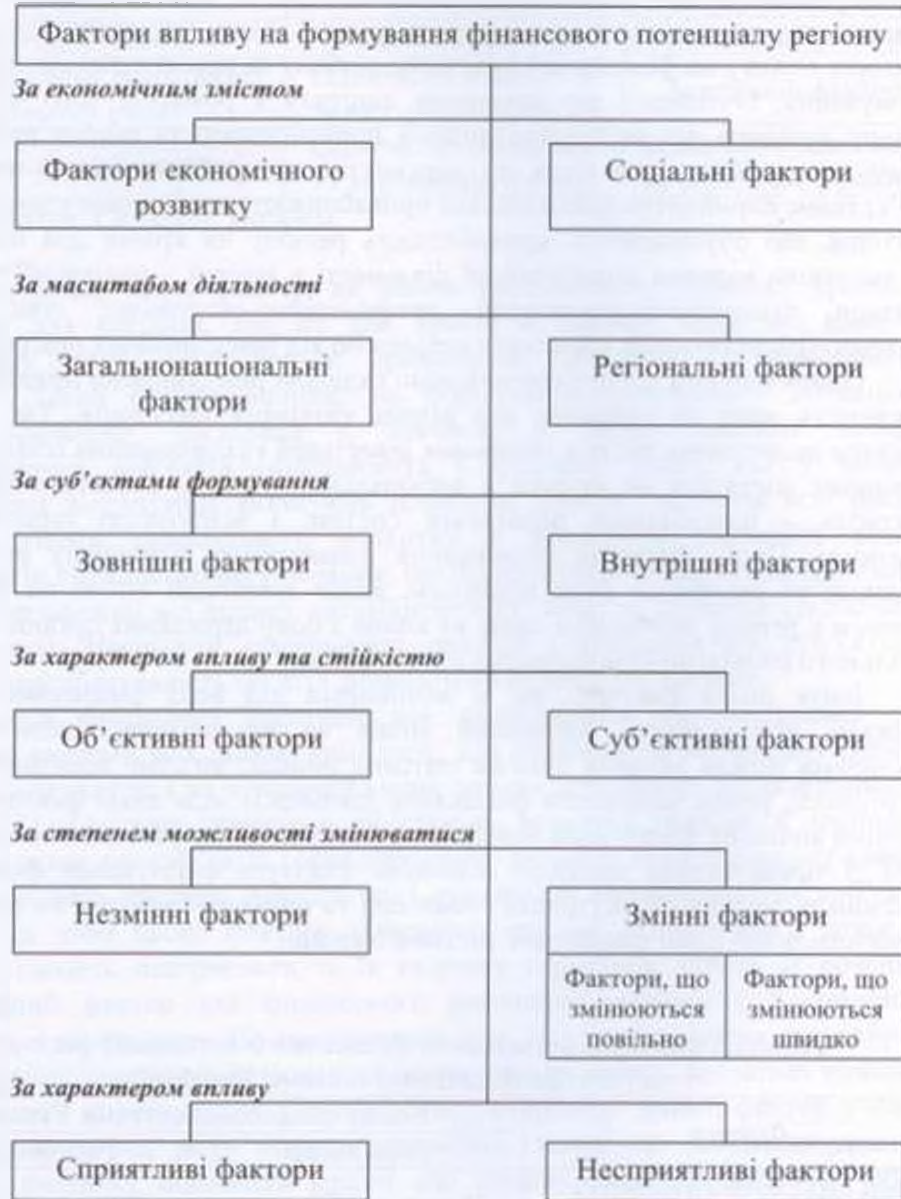

Рис. 1. Класифікація факторів формування фінансового потенціалу регіону [3;4]

Друга група конкурентних факторів, що визначають успішність виходу регіону на світовий ринок, відноситься до внутрішніх – це рівень економічного розвитку регіону, комплекс його ресурсів, економіко-географічне положення, стан інфраструктури, інформаційна прозорість, конкурентоспроможність експортної продукції тощо. І якщо вирішення зовнішніх проблем практично цілком залежить від держави, то деякі внутрішні фактори багато в чому залежать від управління на регіональному рівні. Тому має місце класифікація факторів впливу на фінансовий потенціал регіону за такою ознакою, як суб'єкт формування. Очевидно, що залучення капіталу в розвиток того чи іншого регіону залежить від його інвестиційної привабливості та вміння привернути увагу потенційних інвесторів до перспектив співробітництва. З огляду на суб'єктивне сприйняття інвестиційної привабливості необхідним є дослідження факторів, що обумовлюють привабливість регіону чи країни для інвесторів. Базові умови ведення інвестиційної діяльності в регіоні – соціально-політичні фактори, законодавчо-нормативні, організаційно-економічні, стан судової системи – цікавлять всіх інвесторів незалежно від інвестиційних пріоритетів.

Однак існують ще диференційовані складові інвестиційної привабливості, важливість яких не однакова для різних категорій інвесторів. Так, основні причини недостатніх обсягів іноземних інвестицій і уповільнення їхнього темпу зростання містяться не стільки в регіональних умовах, скільки в зовнішніх факторах – нестабільній податковій системі і відсутності гарантій прав власності. Поділ факторів формування фінансового потенціалу регіону на зовнішні та внутрішні буде неповним, якщо зовнішній вплив на фінансові процеси у регіоні розглядати лише як вплив з боку державних органів влади та загального соціально-економічного стану країни.

Існує низка факторів, які є зовнішніми для всієї фінансової системи держави, тобто мають однаковий вплив на всі регіони країни. Такими факторами можна вважати ціни на світових ринках, загальні коливання цін на енергоносії, ризик здійснення фінансової діяльності. Але деякі фактори мають значний вплив на фінансовий потенціал регіону лише на регіональному рівні. У табл. 1 представлено розподіл основних факторів формування фінансового потенціалу регіону на внутрішні і зовнішні та показано їх вплив на державний та регіональний рівні фінансової системи України.

Таблиця 1
Розподіл факторів формування фінансового потенціалу регіону за рівнями фінансової системи України

Фактор	Рівень фінансової системи України	
	Державний	Регіональний
Рівень економічного розвитку країни	Внутрішній фактор	Зовнішній фактор
Галузева структура і ступінь розвитку галузей	Внутрішній фактор	Одночасно зовнішній та внутрішній фактор
Рівень інфляції	Внутрішній фактор	Зовнішній фактор

Продовж. табл. 1

Рівень розвитку кредитно-фінансової системи	Внутрішній фактор	Одночасно зовнішній та внутрішній фактор
Частка тіньової економіки	Внутрішній фактор	Зовнішній фактор
Фінансова політика	Внутрішній фактор	Одночасно зовнішній та внутрішній фактор
Ціни на світових ринках	Зовнішній фактор	Зовнішній фактор
Коливання цін на енергоносії на внутрішньому ринку	Одночасно зовнішній та внутрішній фактор	Зовнішній фактор
Ризик фінансової діяльності	Одночасно зовнішній та внутрішній фактор	Одночасно зовнішній та внутрішній фактор

Примітки. Складено автором.

Наприклад, такий фактор, як рівень економічного розвитку країни, є зовнішнім для регіонів, але не для країни в цілому, тому що саме на державному рівні визначаються пріоритетні напрямки її економічного розвитку. Даний фактор впливає на формування фінансового потенціалу регіону настільки, наскільки є значною у ньому частина доходів господарюючих суб'єктів (підприємств і фізичних осіб), які у вигляді обов'язкових відрахувань формують податкові доходи бюджетів всіх рівнів. Високий рівень економічного розвитку є наслідком наявності різних інструментів державного регулювання, що підтримують стабільність економіки в цілому незалежно від впливу дестабілізуючих явищ та процесів (економічні цикли тощо). Наслідком стабільності доходів господарюючих суб'єктів є відносна передбачуваність обсягів фінансового потенціалу регіону.

Фактор фінансової політики має розглядатися як внутрішній для фінансової системи всіх рівнів, крім того, для фінансового потенціалу регіону він може розглядатися як зовнішній вплив рішень державного рівня фінансової системи [3]. Галузева структура та ступінь розвитку галузей є значимим чинником лише для суб'єктів господарювання регіонів, тому що на державний рівень надходить частина доходів всієї сукупності господарюючих суб'єктів країни. Під дією цього фактору розуміємо ступінь економічного розвитку регіону, кількість підприємств та їх галузева структура, рівень їх розвитку тощо. Даний фактор для фінансового потенціалу регіону є одночасно і зовнішнім, і внутрішнім. Це пояснюється тим, що хоча галузева структура в регіоні задана історично, регіональні органи влади мають достатню кількість важелів для її коректування в необхідному напрямку. Даний фактор у свою чергу залежить від ряду інших, наприклад, таких як загальнодержавний напрямок розвитку економіки країни або регіону. Значний вплив на обсяг власних доходів того або іншого регіону може чинити також розвиток одних галузей або зниження активності інших [4]. Так, наприклад, у результаті закриття певного підприємства, що формує прибуток та вносить до бюджету платежі, зменшаться доходи бюджету регіону. Одночасно зростуть витрати відповідного бюджету на утримання непрацюючого населення (у тому числі

виплату дотацій на оплату комунальних послуг та енерготарифів) і його медичне обслуговування. Зворотний процес може мати місце у випадку одержання підприємством інвестицій.

Об'єднання за характером впливу і стійкості дозволяє виділити об'єктивні і суб'єктивні фактори фінансового потенціалу регіону. Об'єктивні фактори визначають місце регіону в загальній системі територіальної організації країни, тип освоєння і рівень розвитку регіону, його економіко-географічне положення, природні умови і природні ресурси, населення і рівень розселення, структуру, рівень розвитку та особливості господарства регіону – виробничої промисловості, сільське господарство, будівництво), невиробничої та інфраструктурної сфер. Об'єктивні фактори обумовлені географією та історією; можливість впливу на них дуже обмежена, а стійкість цих факторів досить значна.

Суб'єктивні фактори являють собою цілеспрямовану діяльність різних структур, в основному державних і місцевих органів влади, що впливають на соціально-економічний розвиток регіону. Ця діяльність обумовлена інституціональним середовищем, що складається в регіоні, особливостями його формальних і неформальних інститутів. Тому, суб'єктивні фактори є менш стійкими, але можливості впливу на них не обмежені. Результатом взаємодії об'єктивних факторів і умов і проведеної регіональної політики (суб'єктивних факторів) є ситуація, що складається в регіоні. Саме вона акумулює в собі дію різних факторів, визначає відмінності в рівнях розвитку регіонів і їхні подальші перспективи. І хоча способи впливу на об'єктивні фактори досить обмежені, вони істотно впливають на можливості розвитку регіонів. Повне урахування цих факторів дозволяє фіксувати початковий розподіл регіонів за їхнім природним потенціалом, але цей процес ускладнений їх формалізацією.

Аналіз суб'єктивних факторів дозволяє оцінити перспективи розвитку регіону, створити передумови для поживлення виробництва та інвестиційної активності. У відповідності зі ступенем схильності факторів фінансового потенціалу регіону до змін (або за інтенсивністю таких змін) їх можна поділити на умовно незмінні та змінні фактори. До умовно незмінних факторів відносяться: географічне положення території (зручність розташування території, можливість доступу до основних ринків, транспортних шляхів і ресурсів); наявність природних ресурсів. Змінні ж фактори піддаються змінам, але різняться за термінами здійснення таких змін. У зв'язку з цим змінні фактори поділяються на дві групи: фактори, що змінюються повільно: транспортна і технічна інфраструктура регіону (наявність доріг, портів, аеропортів, газопроводів і нафтопроводів, ліній електропередач, засобів зв'язку, очисних споруд), соціальна, політична й екологічна ситуація, а також інтелектуальний потенціал території (кваліфікація робочої сили, наявність інноваційних центрів); фактори, що змінюються досить швидко: місцеве законодавство (система нормативно-правових актів, які регулюють інвестиційну діяльність в регіоні) і політика органів місцевої влади по відношенню до інвесторів (наприклад, створення системи розвитку і супроводження бізнесу).

Висновки. Таким чином, впливаючи на змінні фактори, можна змінити фінансовий потенціал регіону. Більше того, несприятливі незмінні фактори зовсім не означають, що регіон не може стати інвестиційно привабливим. Інвестиційна привабливість не залежна від значення незмінних факторів у тому випадку, якщо змінні фактори поліпшуються. Отже, в основу фінансової політики регіону мають бути закладені методи впливу на змінні фактори. Представлена на рис. 1 класифікація факторів впливу на формування фінансового потенціалу регіону показала, що кожен з факторів одночасно слід досліджувати в різних аспектах, тобто оцінювати за різними критеріями. Факторами, що мають визначальний вплив на формування фінансового потенціалу регіону, є рівень економічного розвитку регіону та спеціалізація його господарської діяльності, діяльність фінансово-кредитних установ в регіоні, рівень розвитку малого бізнесу, а також механізм формування та реалізації фінансової політики на регіональному рівні. Таким чином, на формування фінансового потенціалу регіону впливає складна сукупність факторів, що перебувають у взаємозв'язку та взаємозалежності. При визначенні фінансового потенціалу необхідно є оцінка впливу кожного з факторів, лише в цьому випадку показник фінансового потенціалу буде адекватно відобразити сформовану економічну ситуацію в регіоні. Фактори формування фінансового потенціалу певного регіону, у своєму поєднанні відбиваючи глибинні економічні процеси та усю сукупність внутрішніх імпульсів, вказують на необхідність проведення тих чи інших заходів щодо реалізації функції фінансового механізму. У свою чергу, ефективне функціонування такого механізму забезпечує подальший успішний соціально-економічний розвиток регіону.

Список використаних джерел

1. Гвоздович Ю. О. Напрями підвищення рівня інноваційного потенціалу молоді регіону: фінансовий та організаційний аспекти [Електронний ресурс] / Ю. О. Гвоздович // Регіональна економіка . – 2013. – № 3. – С. 192–198.
2. Кучер Г. В. Фінансовий потенціал як економічна категорія [Електронний ресурс] / Г. В. Кучер // Актуальні проблеми економіки . – 2014. – № 9. – С. 46–52.
3. Хістєва О. В. Фінансовий потенціал як основа фінансової самодостатності економічної системи [Електронний ресурс] / О. В. Хістєва, Т. О. Єгоркіна // Економіка будівництва і міського господарства. – 2013. – т. 9, № 1. – С. 5–13.
4. Шовкун І. А. Фінансовий потенціал технологічного відтворення у переробній промисловості в регіонах України [Електронний ресурс] / І. А. Шовкун // Економіка України . – 2013. – № 2. – С. 38–48.